
Kényszer sterilizáció, kelletlen megjegyzések, avagy Roma nőnek lenni Magyarországon

Author: Imola Málek

Editor: Marina Csikós

Issue No. 1 (Iek) 2024: "Decolonising Gadge Narratives"

Romnja Magazine by Romnja Feminist Library

October 2, 2024

Roma nők egészségügyi diszkriminációja Magyarországon

Tudományos cikkem megszületését a környezetemben élő roma nők, valamint lányok történetei motiválták, akik egyszerű orvosi vizsgálatokra érkezve egészségügyi diszkriminációval találták magukat szemben. Írásomat az ő történeteik alkották meg mert úgy gondolom tenni csak úgy tudunk a változásért, ha ezeket az eseteket nem söpörjük a szőnyeg alá, hanem nyilvánossá tesszük a nagyközönség számára.

Kutatásom azért specifikálódott a roma nők eseteire mert nekik ezekben a szituációkban többszörös megkülönböztetéssel, azaz ¹interszekcionális diszkriminációval kell megküzdeniük részben azért, mert nők részben pedig azért, mert romák. Egy roma nő azonban csak akkor ér interszekcionális diszkrimináció, ha roma származása látható a vonásaiban vagy a bőrszínén. Mindemellett azt gondolom, hogy amikor nem roma származású férfiak, illetve nők kutatnak és írnak e területen cikkeket, ők nem tudják olyan mértékben reprezentálni a tényeket, mint amikor valaki roma származásúként, testközelből és identitásából fakadóan tárja fel azokat. Mesterközgazdász roma nő vagyok, emberjogi aktivista, aki közel tíz éve foglalkozik a roma nők érdekvédelmével és ezáltal testközelből hiteles forrásokkal rendelkezem a roma nők által elszenvedett krízishelyzetekről.

¹Zsuzsa, S. (2016). Az interszekcionalitás elméleti megközelítései. *Metszetek*, 5(2).

A roma etnicitású emberek jelentős mértékben érezhetik „bőrükön” a diszkrimináció mindennemű formáját hiszen az megjelenik az oktatásban, a munkaerőpiacon, az ingatlanpiacon és az egészségügyben is egyaránt.² Legutóbbi azonban az alapvető emberi jogok egyik legfontosabb pillére, ahol zero toleranciát kell elrendelni abban a tekintetben, hogy kinek mi az etnikai hovatartozása. Azonban napjainkban Magyarországon számos olyan eset történik, ahol az orvosok számára nem egyenlő értékű páciens érkezik a rendelőbe. Úgy vélem ez a 21. században elfogadhatatlan és nem tűr cenzúrát.

Fontos megemlítenem, hogy a roma emberek átlagosan 10 évvel kevesebbet élnek a többségi társadalomhoz tagjaihoz mérten egészségügyi helyzetükből adódóan és ezen az egészségügyi diszkrimináció, amit velük szemben alkalmaznak nagy mértékben szerepet játszik (Fundamental Rights Agency 2019). A különböző gazdasági, illetve társadalmi egyenlőtlenségek nagy mértékben gyakorolnak hatást az egészségügyi állapotra. Számos olyan tényező van jelen a roma nők életében, amely akadályozza a megfelelő egészségügyi állapotot, az egészségügyi ellátásokhoz, valamint a gyógyszerekhez való hozzáférést. Ezek közé a tényezők közé sorolható az alacsony jövedelem, a rossz lakhatási körülmények, az alacsony iskolázottság, az oktatáshoz való hozzáférés és a diszkrimináció, amit az élet minden területén alkalmaznak velük szemben.

Az egészségügyi egyenlőtlenségek és a társadalmi hovatartozás között szoros kapcsolat van, amelyet a WHO és az Európai Bizottság is megerősített. Emellett a roma nők számára további nehézségeket és kihívásokat jelent a megfelelő egészségügyi szolgáltatásokhoz való hozzáférés infrastrukturális szempontból is (orvosi rendelők kórházak távolsága), ami nagymértékben érinti a halmozottan hátrányos helyzetű vidéki településeket.³ A roma nők interszekszionális diszkriminációjukból fakadóan félnek beszélni az egészségügyi problémáikról, nem mernek elmenni a különböző kötelező szűrésekre ezért az esetlegesen kialakuló betegségeknek nincsenek tudatában és védekezni sem tudnak ellene kezelésekkal megfelelő időben. Kutatásom során három olyan roma nővel és lánnyal készítettem mélyinterjút, akik különböző korcsoportokból, földrajzi egységekből, társadalmi rétegekből származnak.

² Babusik, F. (2007). Magyarországi cigányság–strukturális csapda és kirekesztés.

³ Judit I. (2023): Lehetne egy kicsit halkabban? Szexuális és reprodukciós egészség roma női szemmel. pp. 7-10.

Mélyinterjú alanyok adataiból készült, álnevekkel ellátott táblázat

Név	Kor	Lakhely	Iskolai végzettség	Foglalkozás
Rita	50	Főváros	egyetem	szervezet vezető
Helga	30	Vidéki falu	8 általános	háztartásbeli
Jázmin	12	Főváros	6. osztály	tanuló

Rita arról számolt be a mélyinterjú során, hogy 47 éves korában menstruációs zavarok léptek fel nála, ami miatt elment nőgyógyászati vizsgálatra. A vizsgálat közben az orvos közölte vele, hogy 6 cm-es tumora van ezért el kell távolítani a méhét. Rita ennek hatására kiborult majd zokogni kezdett. A kezelő orvos megkérdezte tőle, hogy miért sír, további gyereket szeretne? Hiszen ahhoz már túl idős. Rita azt felelte neki, hogy nem szeretne gyereket, de azt sem szeretné, hogy eltávolítsák a méhét ahogyan azt sem, hogy meghaljon ennyi idősen. Az orvos azt javasolta, hogy menjen haza gondolkodni majd térjen vissza hozzá megbeszélni az ezzel kapcsolatos további lépéseket. Rita azonban sosem tért már vissza ehhez az orvoshoz, hanem hónapokon keresztül várta a tüneteket és minden nap sírva feküdt le.

Néhány hónappal később ajánlottak neki egy nőgyógyászt, akit felkeresett. Rita elmesélte neki, hogy miért kereste fel őt és hogy mit állapítottak meg nála. Az orvos megvizsgálta és azt mondta, hogy ő semmi erre utaló jelet nem talált csak egy olyan fajta cisztát, amely teljesen természetes és ebben a korban rengeteg nőnek megjelenik, majd a változókor letelte után elmúlik. Az orvos azt is mondta, hogy semmiféle beavatkozásra és gyógyszerre nincsen neki szüksége. Ennek már lassan 4 éve és Rita teljesen jól van. Később gyerekkori barátnőjétől tudta meg, hogy 18 évesen az első terhessége után eltávolították a méhét arra hivatkozva, hogy daganatot diagnosztizáltak nála. A barátnője ma 40 éves és szeretne még gyereket azonban neki már nem lehet. Rita barátnője sose kérdőjelezte meg az orvos állítását így sosem tudhatták meg, hogy valóban daganatos volt e az első terhessége után.

Rita elmondása szerint nem csak ez az egy konkrét példa érte őt élete során, hanem számos esetben ismeri fel a diszkrimináció különböző formáit, amit vele szemben alkalmaznak. Például megjegyzéseket tesznek az etnikai hovatartozására, úgy vélik, hogy biztosan nem értené a problémát így nem is nyújtanak számára tájékoztatást az egészségügyi állapotáról majd, ha megkérdezi azt válaszolják, hogy a papírjaiban minden le van írva. Különböző kelletlen arckifejezésekkel és megjegyzésekkel illetik őt legyen szó az egészségügy bármely területéről. Ennek hatására nem szívesen jár orvosokhoz mert nem szeretne hasonló helyzetbe kerülni, hiszen egy ilyen eset nagyon mélyen traumatizálja azt, akivel megtörténik.

Helga története hasonlít Ritáéhoz. Helga elmondása alapján őt érte már diszkrimináció a terhesgondozáson, a gyerekorvosnál, a felnőttorvosnál, a nőgyógyásznál és a kórházban is. Nem csak őt, hanem roma kislányát és édesanyját is. Helga a kérdéseim feltétele után számos, olyan szituációt említett meg, amelyek arra engednek következtetni, hogy származásából adódóan nem megfelelőképpen jártak el az ő eseteiben az orvosok. Úgy véli, hogy vele csak akkor volt rendes és körültekintő az orvos, amikor őt és családját már ismerte és régóta kezelte a falu orvosa. Állítása szerint, amikor nem ismeri őket egy orvos szörnyű dolgokat enged meg magának. Helga nemrégiben kórházba került tüdőembóliával. A kórházban sokan voltak vele egy szobában és azt vélte felfedezni, hogy minden nem roma származású pácienssel kedvesek voltak és megnyugtatták amikor féltek. Helga azt mondta el, hogy ő is nagyon félt, hiszen a tüdőembóliában majdnem életét veszítette. Úgy érezte nem foglalkoznak vele mert számos alkalommal nyomta meg a nővér hívó gombot mert mosdóba kellett mennie és egyedül nem tudott kimenni csak segítséggel. Legalább 30 percbe tellett mire valaki megjelent majd gúnyosan feltette a kérdést, „Önnek megint mi baja”? Majd ezután nem kísérték ki a mosdóba, hanem egy műanyagot tettek alá, hogy úgy végezze el a dolgát pedig ekkor már állapota nem indokolta azt, hogy ne állhasson fel és mehessen ki mosdóba vagy zuhanyozni segítséggel. Helga nem érezte úgy, hogy a kórházban bárki az ő segítségére lett volna, nem kapott kedves szavakat csak rideg tekinteteket. Egy idő után úgy érezte nem számít már, hogy mi történik vele, de azonnal el kell hagynia ezt a helyet.

Arról is beszámolt, hogy édesanyja vérnyomása 180–200 körüli értékre ment fel a nyáron és rosszul lett. Elmentek vele a háziorvoshoz, aki új és nem ismeri őket. A háziorvos értetlenül állt azelőtt, hogy miért mennek be hozzá és miért akarnak ezzel a tünettel egyéb beutalókat. Helga elmondta, hogy édesanyja nagyon rosszul van és ők teljes mértékben tisztában vannak azzal, hogy ez az érték nem számít normálisnak ezért jöttek segítséget kérni. Az orvos ennek hatására vérnyomás csökkentőt adott az édesanyjának és megvárta

míg 160-ra csökkent az érték majd haza küldte őket. Helga édesanyja lefeküdt pihenni majd a vérnyomása felment 240-re és strókot kapott otthonában, néhány órával a házi orvos vizsgálata után. Helga azonnal mentőt hívott és roham mentő vitte el az édesanyját, akinek a beszéde és a járása is sérült az eset után. Helga azt mondta ő tisztában van azzal, hogy ez esetben is egészségügyi diszkrimináció történt mert őket mindig gúnyosan nézik ezekben az intézményekben és sosem veszik komolyan őket. Azt gondolják, hogy buták és úgysem értenek hozzá. A történetek után Helga és családja nem jelentette az ügyet félelemből és úgy gondolták, hogy változás úgy sem fog történni, ahogyan itt úgy a hatóságoknál sem fogják őket komolyan venni.

Helga 30 éves és öt gyermeke van. Szegény körülmények között élnek és nagyon drága számára a védekezés is. Úgy döntött, hogy szeretne spirált használni védekezés szempontjából és elment az ottani nőgyógyászatra. Helga elmondása alapján azt felelte az orvos, hogy ha úgy véli sosem szeretne már gyereket, akkor a méh eltávolítása a legbiztosabb módszer erre, csak alá kell írnia egy papírt.

Jázmin egy 12 éves kislány, akivel azért készítettem interjút, hogy szemléltetni tudjam az olvasókkal azt, hogy a diszkrimináció bármilyen formáját már ennyi idős korban is megérik a gyerekek és ami megdöbbenő, hogy az orvosok már ennyi idős korú gyermekek eseteiben is alkalmazzák azt.

Jázmin arról számolt be nekem, hogy a tél folyamán nagyon fájt a foga, feldagadt tőle az arca és egy fájdalomcsillapító sem segített így nagymamája elvitte őt a fogorvoshoz. Amikor megérkeztek az asszisztens kijött az orvosi rendelőből, végig nézett rajtuk rideg tekintettel majd megkérdezte tőlük, hogy „maguknak nincsen otthon bekötve internet vagy nem tudnak olvasni, hogy csak időpont által lehet ide érkezni”? A nagymama azt felelte, hogy természetesen van internetük és olvasni is tudnak, de a kislánynak nagy fájdalmai vannak, a gyógyszer sem segít így nem értek volna rá napokat esetleg heteket várni egy időpontra így szívesen ki várják a sorukat. Az asszisztens nő azt felelte „jól is teszik mert magukat hagyom utoljára”. Jázmin már ekkor érezte, hogy valami nincsen rendben és nagyon elkezdett félni pedig állítása szerint sosem félt a fogorvostól még akkor sem, ha injekciót kapott vagy fogat húztak. Jázmin bátornak véli magát mert nem fél orvoshoz járni és nem ijed meg a tűtől sem. Tudatában van annak, hogy orvoshoz járni fontos és nem kell félni tőlük sem attól, amit csinálnak majd.

Ekkor azonban fordulat történt Jázmin gondolkodásában mert mikor rákerült a sor rendkívül kelletlenül bántak vele, a fogát úgy húzták, hogy az fél óra után sem jött ki,

minden véres volt körülötte és a váróteremben lehetett hallani a hangos sikítását a fájdalomtól. Majd közölték velük, hogy az egyik csontfoga is rossz így ki kellene húzni. A nagymama ekkor azt mondta, hogy „ugyan ne szórakozzanak vele, 12 évesen legyen neki műfoga úgy, hogy még az állkapcsa is nőni fog”? Ezután távoztak és azóta sem mentek vissza sem erre sem másik fogászatra hiszen nagyon mélyen érintette őket minden perc, amit ott töltöttek majd maga a felajánlás is, hogy meg sem próbálják a kislány csontfogát megmenteni, ami nemrég nőtt ki, hanem simán eltávolítanák és műfogot tennének a helyére. A nagymama határozottan állítja, hogy nem roma származású gyermekek szüleinek ilyen ajánlatot még véletlenül sem mertek volna tenni továbbá azt sem kérdezték volna meg tőlük, hogy rendelkezésükre áll-e az otthonukban internet és tudnak-e olvasni.

A történetekből azt a következtetést vonhatjuk le, hogy nem számít a diszkriminációban a kor, az iskolai végzettség, a beosztás és a földrajzi elhelyezkedés sem csupán a bőr színe. S hogy miért? Rita 50 éves egyetemi végzettséggel rendelkező középosztálybeli roma származású budapesti lakos. A fővárosban él és dolgozik szervezet vezetői pozícióban már 15 éve. Ennek ellenére mivel ezek az információk nincsenek a homlokára írva ő csak egy cigány annak, aki ránéz. Az előítélet megbélyegez mindenkit, hiszen azt gondolhatnánk, hogy az esetek többségében Helgát érik ilyen incidensek abból fakadóan, hogy 8 általánossal rendelkezik, szegény körülmények között él és egy vidéki faluban. Jázmin 12 éves 6. osztályos tanuló és már szembesülni kellett az intézményi rasszizmussal pedig ő csak egy gyermek, de már most nem kapja meg az alapvető esélyt arra, hogy ő ne csak egy „cigány gyerek” legyen. Határozottan kijelenthetem azt, hogy a többségi társadalomnak nem számít, hogy egy roma etnicitású ember hány éves, milyen iskolai végzettséggel rendelkezik, milyen beosztásban dolgozik és melyik társadalmi rétegbe sorolható. Ő csak egy cigány marad. Amennyiben közli, hogy ő diplomás magas beosztású adófizető polgár, legfeljebb azt a választ kapja, hogy „akkor te vagy az az egy jó cigány, egy fecske egy nyár”.

Emellett az is elmondható, hogy az orvosok részben halálos betegségekre hivatkozva részben pedig a legbiztonságosabb védekezési módszerként felajánlva szeretnék eltávolítani a roma nők méhét. Ezt a folyamatot nevezzük kényszer sterilizációnak. Azonban, ahhoz, hogy ezt legálisan megtehessék erre a két indokra hivatkoznak. Az emberek nagyon sok esetben nem kételkednek az orvos szavában így ebbe beleegyeznek és alá írják az ehhez szükséges beleegyező nyilatkozatot. Ezzel a lépéssel az orvosok gyakorlatilag szabad utat kaptak arra, hogy kényszer sterilizációt végezzenek el roma nőkön következmények nélkül. Nagyon kevés esetben beszélhetünk arról, hogy valaki az

orvos szavában kételkedve egy másik orvost keres fel a szükséges vizsgálatok újbóli elvégzéséhez. Rita azonban pont azok közé tartozik, aki kétségbeesésében másik orvost keresve megmenekült e borzalmas és végletes beavatkozás elől, ahol egészséges méhét távolították volna el. Rita barátnője első terhessége után 18 éves korában azonban nem így tett ezért rajta elvégezték a sterilizációs műtétet. Azt, hogy erre valóban szükség volt e egy ilyen fiatal nő esetében ezt már sosem tudhatjuk meg. Viszont méhnyakrák esetén sem szükséges eltávolítani kezdetben a méhet hiszen számos ezt megelőző kezelési módszer létezik és csak a végső esetben kerülhet számításba ez a fajta beavatkozás, amikor a páciens élete forog kockán a daganat miatt.

Egy másik lehetséges módszer, amelyet az orvosok alkalmaznak, amikor a nők tudta nélkül a szülés után végzik el a méh eltávolítását. 2020-ban derült fény arra, hogy Miskolcon roma nőknél végeztek sterilizációt az ő tudtuk, valamint beleegyezésük nélkül. A történet nyilvánosságra kerülése után a nők arról számoltak be, hogy egészségügyi indoklás nélkül végezték el rajtuk a beavatkozást emellett egyikük azt is elmondta, hogy az ő szövettani eredményét "meg is változtatták".⁴

Összességében az interjúalanyok válaszai által megfelelőképpen kirajzolódik, hogy a rasszizmus elképesztő méreteket ölt az egészségügy minden területén, kortól, lakhelytől, iskolázottsági szinttől függetlenül. Ez rendkívül megdöbbentő és emellett felháborító hiszen a megfelelő és etikus orvosi ellátás alapvető emberi jog, ami minden embert egyaránt megillet nemzetiségtől függetlenül.

A változást a többségi társadalomban kell keresni. Amíg e csoport nem magában keresi a hibát és tart önismeretet a gondolatai és tettei révén, addig sosem lesz érdembeli változás. Így van ez már 600 éve mióta a romák Magyarországra érkeztek.⁵ S hogy mikor lesz változás? Orsós János szavait idézve a Mérges Buddha (2016) című dokumentumfilmből: „talán 100–200 év múlva”.

⁴ <https://merce.hu/2020/01/17/a-roma-nok-kenyszersterilizalasa-ellen-tuntettek-miskolcon/>

⁵ J.Pierre Liegeois–N. Gheorghe (1996): Romák/cigányok: egy európai kisebbség. Minority Rights Group International.